הרב אריה ליפו
חוות גלעד

סיפורים וזכרונות מהרב ישראל יצחק בזאנסון זצ"ל

פתיחה

הרב ישראל יצחק בזאנסון זצ"ל היה מן הדמויות הייחודיות בחסידות ברסלב בדור האחרון. יליד צרפת ותלמידם של זקני חסידי ברסלב בדור הקודם. הוא הקדיש שנים רבות ללימוד ולהנחלת תורת רבי נחמן, ופעל במסירות לקירוב יהודים, ובייחוד בלב תל אביב. סביבו צמחה קהילה מיוחדת ששילבה לימוד מעמיק ועבודת ה' חסידית עם שפה פתוחה, יצירתית ומלאת חיזוק. נשתף כאן במעט סיפורים וזכרונות מהרב, ויהיו רצון שיהיו הדברים לתועלת.

♦

"על כל כפית של מוסר – צלחת של התחזקות"

הרב היה אחד מגדולי המקרבים ומזכי הרבים בדור הזה, בצורה מאוד מיוחדת, מאוד מתוקה, מאוד עמוקה ומאוד מעודדת. כמעט תמיד המסרים שלו היו עידוד וחיזוק. נתחיל מזה שהוא תמיד היה אומר שעל כל כפית של מוסר, של התעוררות, צריך – כך הוא קרא לזה – **צלחת של התחזקות**. צלחת של לתת לאדם כוחות, שאדם יאמין בעצמו.

אחד הביטויים החזקים שאני זוכר שהוא אמר לי קשור לשאלה: מהי תוכחה? יש תורה של רבי נחמן, התורה האחרונה שרבי נחמן אמר לפני פטירתו, "תקעו תוכחה" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, תורה ח). והרב אמר לי ביטוי שנחרת בי: רבי נחמן אומר שתוכחה היא **להוכיח לאדם שהוא טוב, ושהוא מסוגל, ושהוא אהוב אצל השם, ושיש לו נשמה טהורה וכוחות פנימיים. להוכיח לו את זה, כי הוא בעצמו לא מאמין בעצמו. להוכיח לאדם שהוא יותר טוב ממה שהוא מאמין בעצמו.**

זה באמת חשוב מאוד לחינוך. רבי נחמן, בתורה "תקעו תוכחה", הבין שזה כמו הצוואה שלו, כי זה בעצם משהו שמשפיע על כל הדורות. אפשר לומר שכל העזיבה של היהדות בתקופת ההשכלה נבעה במידה רבה מכך שלא ידענו להוכיח נכון: התוכחה החלישה במקום לחזק. במקום לתת ריח טוב לנשמות, היא הציפה את החסרונות. וכך נוצר נתק בין ההורים לילדים, בין שומרי התורה לדור שעזב את היהדות. וככל שהייתה יותר התרחקות, הייתה יותר כעס, יותר פסול, יותר ביזוי ויותר פגיעה.

ולכן רבי נחמן מסביר שמוכיח שאינו יודע להוכיח אינו ראוי להוכיח. כשהוא מוכיח באופן שאינו מועיל, הוא אפילו מוסיף ריח רע בנשמות שהוא מוכיח אותן. ואילו המוכיח הראוי צריך להמשיך את אותו "ניגון" –שקשור לתורה של "שיר פשוט, כפול, משולש ומרובע". זה השיר של חסד שנותן ריח טוב לנשמה.

זה היה אחד הסודות הגדולים של הרב בזאנסון: הרבה עידוד, הרבה חיזוק, והרבה אמונה בטוב שנמצא באדם.

♦

החפץ חיים: שמירת הלשון ומרפא לשון

אחד הדברים המיוחדים אצל הרב היה שהוא עמד, מבחינתי, על שלושה עמודים. עמוד אחד היה החפץ חיים. הוא היה מאוד מחובר לחפץ חיים. אני לא יודע אם כולם יודעים את זה, אבל כשהתחלנו את השיעורים בתל אביב, כשהתחילה חבורה שלמדה איתו בכל יום, הוא היה מקפיד להתחיל כל יום בלימוד הלכות שמירת הלשון. זה היה יסוד מאוד חשוב אצלו בחיים.

תמיד הייתה לו תמונה של החפץ חיים בחדר. הוא למד באקס־לה־בן אצל הרב חיים יצחק חייקין זצ"ל, שהיה תלמיד של החפץ חיים. הרב בזאנסון גם כתב את הספר **"מרפא לשון"**: לא רק לשמור את הלשון מדיבורים רעים, אלא איך לרפא את הלשון, שתהיה לשון טובה, שיודעת לדבר מתוך עין טובה שרואה את הנקודות הטובות.

אז זה היה עמוד אחד, הייתי אומר: העמוד של החפץ חיים.

חלק משימוש תלמידי חכמים הוא גם לראות את התנועות. אחת התנועות שצריך ללמוד, הייתה שכאשר היו שולחים לו שאלות, או כשנכנסים לטיעונים על מחלוקות בין רבנים, מחלוקות בין שיטות. הוא היה לוקח את היד ושם אותה על הפה, ככה, בצורה גדולה: סוגר את הפה. לא מדברים. אנחנו שותקים.

שמירת הלשון הייתה מאוד משמעותית אצלו. כי הרבה פעמים אדם כבר נכנס לצד הזה: "אבל יש לי ביקורת עליו...". והסוד שלו היה פשוט לסגור את הפה. הוא היה אומר: אני לא אחראי על כל העולם. אתה לא אחראי על כל המדינה. למה אתה צריך עכשיו להיכנס לשאלה אם פלוני עשה בסדר או לא עשה בסדר? אתה צריך לעשות את הטוב. אתה לא צריך לתת חוות דעת על אנשים אחרים. זה היה סוד מאוד חשוב אצלו: **שמירת הלשון ומרפא לשון.**

הוא היה אומר תמיד שיש רוח של מריבה, שכל עניינה לסכסך ולעשות שנאה ומחלוקות בין אנשים, ואי אפשר לעמוד נגדה אלא על ידי תורה – התורה של הצדיק, שהיא בבחינת "מרפא לשון עץ חיים". והוא היה מחדש הרבה חידושים בעניין שמירת הלשון מתוך התורות של רבי נחמן. למשל, "חכם, מה הוא אומר?" – הוא היה דורש: "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוקינו אתכם"; ולעומת זאת התם אומר: "מה זאת?" והרב היה מדגיש את התמימות הזאת: "זה מעשה שלו וזה מעשה שלי; ולמה לנו לדבר מאחרים?" (מתוך מעשה מחכם ותם לרבי נחמן) זה מעשה שלו, וזה מעשה שלי. למה לנו לדבר מאחרים? זהו.

זה היה בעיניו סוד גדול בתיקון הלשון.

התיקון של הלשון קשור גם לנושא של הדיבור לאיברים. הייתה תורה מיוחדת של הרב, שנקראה **"דיבור לאיברים"**. אלה דיבורים טובים ומרעננים, שמאירים את הגוף לעבודת השם. הייתה אצלו דרך, שאדם אפילו ידבר עם האיברים שלו: יגיד להם, למשל, "תודה שאתם מוליכים אותי". הוא העמיד את זה על הפסוק "דברו על לב ירושלים וקראו אליה" (ישעיה מ, ב): צריכים לדבר אל הלב של – ירושלים.

הוא אפילו היה אומר – אני זוכר משפט כזה – שאם יש לך שן שכואבת, תדבר אליה, תגיד לה כמה היא יקרה לך. האיברים שומעים. זו הייתה אצלו שיטת ריפוי: לדבר אל האיברים. היה איזה יהודי, אני לא זוכר כרגע את שמו, שעשינו פעם אפילו ראיון ברדיו ביחד איתו. הוא פיתח שיטה כזאת של לדבר אל האיברים, והרב מאוד אהב את זה. וכמובן, זה היה קשור גם לדיבורי הנחמה

שבהם הנביאים מנחמים את ישראל: "נחמו נחמו עמי... דברו על לב ירושלים" (שם). לדבר על הלב, לדבר אל האיברים, להחיות בדיבור.

♦

רבי ישראל דב אודסר ורבי לוי יצחק בנדר

נקודה שנייה, שהיא סוד בשיטה ובגישה שלו, היא שמצד אחד הוא היה מאוד קשור לחפץ חיים, ומצד שני היה תלמיד של רבי ישראל דב אודסר – "סבא ישראל". הוא קרא לעצמו "המקורב האחרון של רבי ישראל". והוא גם למד הרבה שנים אצל רבי לוי יצחק בנדר.

בעצם הוא מאוד מאוד רצה להמשיך את המהלך של רבי אברהם בן רבי נחמן. רבי אברהם בן רבי נחמן כתב את "**חי כללים**", איך ללמוד ליקוטי מוהר"ן בעיון, ואיך ללמוד, בעצם, את כל התורה דרך ליקוטי מוהר"ן. והשילוב הזה היה מאוד מיוחד: מצד אחד התמימות והפשיטות, הענווה, לא להפוך את עצמך למשהו; ומצד שני עומק עצום בעבודת השם ובלימוד.

פעם הוא אמר לי משהו יפה. הוא אמר שהרבה פעמים רואים כל מיני תנועות יפות של חזרה בתשובה – ורואים בתמונה "לפני": בחור חילוני, עם איזה בגד צבעוני ומכנסי שרוואל, מחזיק את הכלב שלו והולך בחוף או ביער. ואז בתמונה "אחרי": רואים אותו בחליפה, רציני, יושב בבית מדרש.

הוא אמר את זה בלי לבקר אף אחד, ומתוך כבוד כמובן לכל אחד ואחד, אבל הוא אמר: **אני רוצה שהוא יישאר צבעוני גם אחרי שהוא חזר בתשובה.** שיישאר עם החיוך הטבעי והשמחה, שלא פתאום יהיה כבוי ורציני רק מפני שהוא חזר בתשובה, שלא הכול יהפוך לשחור־לבן. וככה באמת היה אצלו: היה בו צד של פריקיות וחסידות ולמדנות.

♦

שתי שפות: לבני הישיבות ולרחוב התל־אביבי

בעבודה שלו היו בעצם שתי סגנונות שהיו קצת שונים. אני הייתי מאוד מחובר אליו בצד של ההפצה בתל אביב, בשנקין. היינו מקיימים שיעורים בחנויות של בגדים. לרב היה סגנון מיוחד: הוא היה משוחרר, היה מדבר דיבורים של עידוד, והייתה לו איזו הארה צבעונית מאוד. ומצד שני היו לו שיעורים לבחורי הישיבות, לקהילה הפנימית, לבני תורה. הוא היה אומר שיש "דרי מעלה" ויש "דרי מטה" וצריך לדבר עם כל אחד בנפרד.

אדם שרחוק צריך להראות לו שהשם קרוב אליו, שהוא יקר אצל השם, שהשם אוהב אותו. ולאדם שכבר בפנים, צריך לפעמים להראות לו שיש עוד הרבה לאן להתקדם. זה היה שילוב מאוד מיוחד, והרבה מהקהילה שלו עשו את השילוב הזה.

♦

תחילת הקשר והחבורה בתל אביב

אני היכרתי אותו מתוך אחד התהליכים המרכזיים האלה. עוד לפני שהייתי קשור אליו חשבתי לעשות הפצות בתל אביב, באזור שנקין. הייתי עושה קבלות שבת בשנקין במשך כמה שנים. הייתי פעם־פעמיים גם בשיעור שלו – אולי זה היה בדיזנגוף – ואחר כך התחלנו חבורה. באותה תקופה

הייתי בישיבת "אהבת חיים" בכוכב השחר, והייתי בקשר עם השמיניסטים. היו שם כמה נשמות גדולות שחיפשו מאוד את הקדוש ברוך הוא. הם היו הולכים שם ב"אהבת חיים" וצועקים להשם: "אבא!".

אני זוכר שהגעתי לשם וראיתי ארונית עם ספרים של רבי נחמן. ואמרנו: בואו נקים סוג של גרעין ישיבה בתל אביב. הזמנו אנשים לעשות שיעורים, וזכינו שגם רבי אלי בנקום שנפטר לאחרונה, לקח את בית הכנסת ביונה הנביא שהיה נטוש, שיפץ אותו ועשה אותו למקום ממש יפה.

שם בעצם התחלנו את החבורה הישיבתית עם בית הכנסת, ואחר כך הייתה איזו דירה ליד, שגם אלי בנקום דאג לנו. הוא היה איש נדל"ן, וכל מה שהיה מרוויח היה משקיע בנשמות ובהפצה. אני זוכר שלפני החתונה אמרתי לקדוש ברוך הוא: אני בא לכאן בשביל הבנים שלך, אבל אין לי כסף. מאיפה אני אשלם פה שכירות בתל אביב? אני עובד אצלך; תדאג לי לבית. ואז באמת פגשנו את אלי. אלי אמר: פה יש בניין שאנחנו מתכננים להרוס – הוא היה אחראי לפרויקט – ובינתיים, עד שיהרסו, תגורו פה בלי לשלם שכירות. הוא עשה דירה אחת לחבר'ה שהתחזקו ביונה הנביא, ודירה אחת לנו, מיד אחרי החתונה. אחר כך נולדה לנו בת, אז ירדנו למטה וקיבלנו מקום יותר גדול. במשך חמש שנים חיינו במסירות נפש, אבל בלי לשלם שכירות, בזכות אלי ואח שלו דוד.

ואז יום אחד הלכתי לכותל. אני עומד שם, ושומע את הרב זצ"ל מדבר עם איזה יהודי בצרפתית (אני מבין צרפתית), ואומר לו: יש לי חלום להקים ישיבה בתל אביב. הוא דיבר איתו בצרפתית, ואז אמרתי לו: הרב, יש לנו את זה בדיוק – אנחנו מנסים להקים ישיבה או בית מדרש, ויש בחורים שמחפשים. יש נשמות שמתרוצצות עכשיו מצד לצד, מחפשות מישהו שיקרב אותן, מחפשות צדיק שיקרב אותן לרבי נחמן. הוא שאל אותי אם יש מנהל. אמרתי שיש את דוד. הוא שאל אם יש מקום, ואמרתי שיש. אז הוא אמר: **טוב, אז אני אבוא.** וככה בעצם נוצר קשר מיוחד.

♦

פריקים עם גרביים לבנות

למה סיפרתי את כל זה? כי בעצם זה התחיל מהפריקים של "אהבת חיים", והם התקרבו ככה אל הרב בזאנסון. היה להם שילוב מאוד מיוחד: הם נשארו פריקים, אבל אם הייתם רואים אותם – הייתם רואים אותם עם כובע ומעיל ארוך, וגרביים לבנות. הם למדו יידיש.

היה שילוב כזה של חופש, פריקיות, שחרור וצבעוניות, ביחד עם שמירה על מנהגי החסידים וניגוני החסידים. הם היו הולכים ברחוב עם תוף ומפוחית, ומסתובבים בתחנה המרכזית הישנה. היו מנגנים ומפיצים. היו הולכים עם שקיות ובהן ספרי 'אומץ' של הרב, סוכריות ומדבקות שהרב היה מצייר, ומחלקים לאנשים. היה בזה משהו מאוד יפה: פשטות וצבעוניות יחד עם שורשיות חסידית מאוד עמוקה. וכשהרב היה מלמד את הניגונים של מוצאי שבת שבת ושל סעודה שלישית – היה בזה משהו מיוחד.

♦

החצר בנווה צדק וה"חדר הקדוש"

באותה תקופה הרב עוד לא היה גר בתל אביב ממש. הייתה לו דירה, והוא היה חלק מהזמן בבית שמש וחלק מהזמן במקום אחר. אני זוכר שהגעתי לחצר בנווה צדק. הייתה שם חבורה מאוד

מיוחדת. היו שם כל מיני אנשים. זו הייתה תופעה מאוד מיוחדת: הייתה חצר של חבר'ה רווקים שכאילו לא היו דתיים, אבל היה להם חדר אחד מיוחד. בחדר הזה היו צריכים לשמור על קדושה וטהרה ולשמור שבת. חדר שבו שומרים שבת. יש מקום אחד שבו אנחנו שומרים את הנקודה הטובה. זה היה פלא בעיניי, איך הם הגיעו לרעיון הזה מעצמם.

היה שם אחד, שהיה עושה ציורים מופלאים ממש, לפי ספר יצירה, לפי ספרי היכלות, לפי ספר הקנה וכל מיני ספרי קבלה עמוקים שאני בקושי הכרתי אפילו את שמם. הוא היה מצייר את כל המבנים האלה של ספר יצירה – ציורים יפים מאוד. היה לו גם משהו שהיה עושה עם לבֵנים: הוא היה חורט בתוכן את שם השם, מכניס בתוכן נרות, ואז היית רואה את האור יוצא מתוך הלבנה עם שם השם. הוא היה נותן דברים כאלה לבתי כנסת. והכלל אצלו היה שמי שרוצה לצבוע איתו או לצייר את הציורים, חייב קודם ללכת לטבול.

אז הייתי רואה במקווה בנווה צדק חבר'ה כאלה, פריקים מאוד. אחר כך אתה רואה אותם יושבים על שפת הים, עושים איזו מדיטציה עם כל מיני שמות וכל מיני ניגונים, יושבים בתנוחה מדיטטיבית; ואחרי עוד דקה של מדיטציה – קופצים לתוך המים. היה בזה משהו מיוחד מאוד. משהו שקשה לתאר במילים: איך הנשמות האלה, הרוחניות, מחפשות את השם. מנסות את המדיטציה, וקופצות למים. האומן ההוא נתן להם את הציורים, ופעם אחת הוא הזמין אותי לעשות איתם קבלת שבת.

הוא היה קורא את "לכה דודי" ואת "בואי בשלום" וכדומה, אבל בלי המסורת ובלי הניגונים. הוא היה מקריא את זה כמעט כמו קריין חדשות. היה בזה משהו מאוד מיוחד: "לכה דודי לקראת כלה, פני שבת נקבלה". וכל החבר'ה מסביב, כל החבורה של האמנים. זו הייתה תופעה מיוחדת ומרגשת מאוד. פעם אחת אמרתי לרב שאני רוצה שיבוא איתי לעשות איתם קבלת שבת. הוא בא במיוחד מבית שמש לפני שבת. אני כמובן כבר הכרתי את החבורה, והלכנו ביחד לשם. ובאמת הרב לימד אותם את הניגון של "אזמר בשבחין". היה לו ניגון מיוחד מאוד, עם תנועה מיוחדת.

ושם הוא כל כך התלהב, שהוא אמר: **אני עובר דירה לתל אביב. אני רוצה לגור בתל אביב כדי שאוכל לחבוש את החבורה הזאת ולעבוד איתה.**

אני לא יודע כמה פעמים בסופו של דבר הוא היה שם. אולי פעמיים. אבל זה היה מיוחד מאוד.

♦

לקחת תורה עמוקה ולהפוך אותה ל"סוכרייה"

סגנון אחר היה בשיעורים שהיינו עושים: יושבים על הרצפה במעגל, משחקים, מספרים סיפורים, לומדים שיעורים מאוד יפים, רוקדים ושרים. ארז לבנון היה מגיע ומנגן. והיה חשוב לרב שאחר כך ניקח את מה שלמדנו בעיון ונעביר אותו שוב במקום אחר, באיזה סטודיו, בצורה שאנשים יכולים להתחבר אליה. למשל, לקחנו את תורה א' בליקוטי מוהר"ן, שעוסקת בצורת האל"ף, והפכנו את זה למעין תרגול: כל אחד עושה בגוף את צורת האל"ף, פותח את הידיים וכן הלאה.

זה היה השילוב: מצד אחד עומק מאוד גדול, ומצד שני להפוך אותו לדבר שיכול לעבור לסוחר.

הוא תמיד היה אומר: כשאתה לומד תורה בעיון, אתה צריך להרחיב וללמוד את כל השיטה. אבל בסוף אתה צריך לראות איך אתה הופך את זה ל**סוכרייה**. לקחת את כל מה שלמדת במשך

שישה חודשים ולהפוך אותו למשהו שאתה יכול לפגוש איתו אדם ברחוב ולתת לו. איזה חידוד, איזו אמירה קטנה, מסר שאתה יכול להפיץ לעובר לסוחר. זה היה שילוב מאוד יפה.

♦

"אל תביא לי חרדים לפה"

פעם הייתי איתו בפסטיבל. אני אספר קצת על ההפצות ועל השימוש שהיה לי אצלו. כשהייתי מארגן לו שיעורים לציבור חילוני, הוא היה אומר לי שוב ושוב: **אל תביא לי חרדים לפה.** אל תכניס לי עכשיו קהל אחר. למה? כי אז אני כבר לא משוחרר. אני לא יכול לדבר בחופשיות ולהביא את האור הצבעוני הזה.

כשיש לפניי אנשים רחוקים, אני יכול לדבר אליהם בשפה אחת; אבל כשמגיעים תלמידי חכמים רציניים, פתאום אני צריך לדבר גם אל הקהל האחר. לדבר אל שתי הקבוצות יחד היה מאתגר אותו מאוד.

מצד שני, בשיעורים באזור שלו הוא היה עושה שיעור פתוח לכולם, ושם ידע לדבר גם אל המלומדים וגם אל האנשים הפשוטים יחד. פעם הוא אמר שמורה טוב צריך לדעת כאילו לפצל את הפנים שלו: בעין אחת לתת חיוך ובעין השנייה לתת מבט אחר. להיות מסוגל לדבר בעת ובעונה אחת אל אנשים שונים.

♦

"תעצום עין אחת ותמצא את אשתך"

אחד הסיפורים המופלאים שהיו לי איתו בהתחלה, היה בפורים משולש. בפורים אצלו הייתה תמיד שמחה עצומה, משהו שלא רואים בדרך כלל. ואני ביקשתי מהרב ברכה למצוא את אשתי. בתקופה ההיא התחלנו את הישיבה. הייתי אז בבת ים, בישיבה תיכונית, ובעצם החזקתי עם הכוחות שקיבלתי את החבר'ה שהקימו את בית הכנסת ביונה הנביא ואת כל החבורה שם.

באחד השיעורים התעוררתי מאוד על עניין ההתבודדות. כשחזרתי לבת ים אמרתי: טוב, בוא נעשה עם זה משהו. ירדתי מהאוטובוס והלכתי לחוף הים. ביקשתי מהשם שייתן לי כוח לקרב את בני הנעורים, את הנוער והחילונים, לדבר עם הצעירים ולקרב אותם. התבודדתי על זה הרבה. כשחזרתי מהחוף הייתה שם בטיילת חבורה של צעירים. ניגשתי אליהם, ובאיזושהי קריצה אמרתי להם: "בואו, חבר'ה, תחזקו אותי. תנו לי איזה חיזוק, איזה דבר טוב". בעצם חיפשתי דרך לפתוח איתם שיחה, אז באתי אליהם בהפוכה: במקום שאני אחזק אתכם – אתם תחזקו אותי.

והם אמרו לי: "מה, היית כבר באומן? נסעת לרבי נחמן? תיסע לרבי נחמן! תיסע לרבי נחמן!" ובעצם הם באמת חיזקו אותי. כשסיפרתי את הסיפור הזה לרב בזאנסון, הוא אמר לי: "אני צייר. אני שם לב לדברים שאנשים רגילים לא שמים לב אליהם. אני רואה דברים שאנשים לא רואים". ואז הוא אמר לי: כשסיפרת את הסיפור, **עצמת עין אחת**, נכון? אני בכלל לא שמתי לב שעשיתי את זה. אבל הוא שם לב.

אז הוא אמר לי: **אתה רוצה למצוא את אשתך? תמיד תעצום עין אחת, ותמצא את אשתך.**

זו הייתה עצה מאוד מיוחדת. מה הוא בעצם אמר לי? תתרגל להסתכל על הטוב. להסתכל בעין חיובית, בעין של "אזמרה" (ליקוטי מוהר"ן, תורה רפ"ב). יש לנו עין אחת ביקורתית, ועין אחת שרואה את הטוב. תעצום את העין הביקורתית ותחפש את העין שרואה את הנקודות הטובות – וככה תמצא את אשתך.

וברוך השם, אני משתדל לאמץ את הגישה הזאת בחיים: "אזמרה", רק "אזמרה".

♦

רמזי ההשגחה

זה היה דבר מאוד חזק אצלו: היכולת לקלוט את רמזי ההשגחה. אנחנו מגיעים כאן לתורה נ"ד בליקוטי מוהר"ן. תורה נ"ד מדברת מאוד על כך שאדם צריך לפתוח את עצמו לקלוט את רמזי ההשגחה. כמובן, צריך לצמצם ולברר שמדובר באמת ברמזים נכונים. זה בבחינת "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", לא כל מראה שאתה רואה ברחוב הוא פתאום "רמז" שצריך ללכת אחריו, להפך: "ולא תתורו".

השם מדבר איתנו כל הזמן. כל מחשבה, דיבור ומעשה; כל מה שאתה חושב, שומע ורואה – הכול מושגח, ובכול יש רמזים שהשם שולח לך כדי שתתקרב אליו. אתה צריך לפתוח את האנטנה כדי לקלוט את רמזי ההשגחה. וזה היה מאוד חזק אצל הרב. היית רואה שהוא כל הזמן קולט את הרמזים האלה. יש גם מהלך נוסף: הדיבור שאדם משיח בינו לבין קונו הוא בחינה מסוימת של רוח הקודש. אדם מדבר בינו לבין קונו, ומתוך כך הוא זוכה להקשיב לקול הנשמה, ל"חלק אלוה ממעל".

♦

"חלקי ה' אמרתי לשמור דבריך"

אני זוכר אחד המפגשים שעשינו עם חבר'ה שעסקו בקירוב. לקחנו תוף – אני לא זוכר אם הרב היה איתנו; נדמה לי שלא – ושרנו מאה ואחת פעמים עם התוף את הפסוק: **"חלקי ה' אמרתי לשמור דבריך"**, על פי תורה קנ"ו.

ה"חלק אלוה ממעל" שבתוכי אומר לי, מלמד אותי, "לשמור דבריך". תופפנו את זה שוב ושוב, ואחר כך דיברנו על כך שכאשר הלב טהור, מה שהלב אומר הוא בבחינת "ונדבר ממנו יתברך", ממש בחינה של רוח הקודש. נכנסנו לאיזה טראנס עם הניגון הזה, ואני חושב שכולם שם טעמו משהו מאותה מציאות. למה אני אומר את זה? כי אני חושב שזה אחד הדברים המיוחדים בתורה של רבי נחמן: **הקדוש ברוך הוא איתך.** אתה לא רק לומד עליו מספרים, ולא רק לומד מהו רצון השם. אתה באמת פוגש אותו.

הרב היה מספר סיפור – אני חושב שהוא גם כתב אותו באחד מספריו – על אדם שהתווכח עם משכיל אם יש אלוקים או אין אלוקים: "תביא לי הוכחות", "אל תביא לי הוכחות". ואז הגיע איזה חסיד ברסלב ואמר: מה יש להתווכח? עכשיו דיברתי איתו! מי שזוכה להתבודד ולדבר עם השם מתרומם לרמה אחרת של תודעה: הקדוש ברוך הוא באמת איתך, ואתה מדבר איתו.

♦

"צריך לישון, לקום חצות"

הרב בזאנסון היה מאוד חזק בעניין של חצות. הוא היה מוביל את החברים ומחזק אותם מאוד על קימת חצות. הרבה מן השיעורים היו בחצות, כדי שתהיה איזושהי הארה של חצות.

זה אחד היסודות שרבי נחמן הדגיש, והרב תמיד היה חזק בו. אני חושב שהוא סיפר לי שפעם, כשהגיע לארץ מצרפת, הוא בא לפגוש את רבי לוי יצחק בנדר. נדמה לי שזה היה בשערים. הוא הגיע אחרי ערבית, דפק בביתו של רבי לוי יצחק בנדר, והדלת נפתחה. הם אמרו שלום והחליפו כמה מילים – אני לא זוכר בדיוק את הפרטים – ואחרי דקה רבי לוי יצחק דחף אותו בעדינות החוצה ואמר לו משהו בסגנון: תודה שבאת, לילה טוב; צריך לישון כדי לקום בחצות. זה היה לכאורה מאכזב: אתה מגיע מצרפת ומקווה לקבל איזו שיחה גדולה, ובמקום זה דוחפים אותך החוצה – "צריך לישון, לקום חצות".

אבל אני חושב שזה היה אחד השיעורים הגדולים שהוא קיבל בחיים.

♦

מסירות הנפש בפסטיבל

יש המון מה להרחיב. יש הרבה סיפורים על ההפצות בפסטיבלים. אני זוכר פסטיבל אחד שבו היו גם מיסיונרים. הרב היה שם עם הרבנית, זיכרונה לברכה. זה היה מקום פרוץ מאוד. אני הייתי "גיבור" בהפצות בתל אביב, אבל שם כבר לא יכולתי לעמוד מרוב שהיה קשה.

והרב אמר: **יש פה מיסיונרים. זה פיקוח נפש.**

הוא והרבנית עמדו שם במסירות נפש וחילקו ספרים לצעירים ולצעירות. הוא התקשר לדורון, שהיה אחראי על הספרים ועל כל ההפצה ב"שיר חדש", ואמר לו: תביא את כל הספרים שיש במחסן. עכשיו. מדובר בפיקוח נפש, בגלל הנצרות. הביאו את כל הספרים וחילקו כמויות עצומות לכל הצעירים שהיו בפסטיבל. זה היה מצד אחד.

מצד שני, אני זוכר דבר שהפתיע אותי מאוד. היה שם מניין בבוקר. נשארנו ערים כל הלילה, ובבוקר התפללנו, תפילת חג של שבועות. פתאום הרב נעלם לפני קריאת התורה, ואחרי קריאת התורה הוא חזר. זה היה לי מוזר מאוד. שאלתי אותו: למה נעלמת? במקום שבו התפללנו הייתה אווירה "פריקית", והבמה עמדה כך שחלקה בצד של הגברים וחלקה בצד של הנשים, כשהמחיצה עוברת באמצע.

הרב אמר לי: אם הייתי נשאר, בוודאי היו מעלים אותי לתורה. ואז הייתי קורא בתורה במקום שבו המחיצה עוברת באמצע הבמה, וחלק מן הבמה נמצא בצד הנשים. בעיניו כבר היה בזה משהו שנותן גושפנקה לכיוון רפורמי. מצד שני, הוא לא רצה לבייש אותם. לכן הוא העדיף פשוט לא להיות שם בזמן קריאת התורה, כדי שלא יעלו אותו וכדי שלא יצטרך להיכנס לעימות.

בשבילי זה היה הלם. הרי אנחנו נמצאים בתוך פסטיבל עם מציאות רוחנית קשה מאוד; הרב והרבנית נכנסים דווקא למקומות הכי קשים כדי להציל נשמות – ובתוך כל זה הוא מקפיד שלא תהיה אפילו איזושהי סטייה ממסורת ישראל סבא ולא לתת גושפנקה למשהו רפורמי. זה ממש הפתיע אותי. אפילו חשבתי לרגע: מה כל כך נורא? אבל בשבילו זה היה חשוב.

♦

פתאום חתיכת קוגל יהודי

אחר כך אני זוכר שישבנו באיזה אוהל והרבנית הוציאה קוגל. ובפעם הראשונה הבנתי מה זה קוגל. כשאתה נמצא בתוך פסטיבל, עם מיסיונרים וכל מה שמסביב, והנשמה שלך כמעט יוצאת מרוב הקושי – ופתאום אתה אוכל חתיכת קוגל יהודי – זה מחזיר לך את הנשמה פנימה. תזכור שאתה יהודי. להישאר מחובר, להישאר שייך.

זה הזכיר לי סיפור ששמעתי על רבי נתן. כשהוא בא להכיר את רבי נחמן, הוא בדק אם רבי נחמן שומר על המסורת של עם ישראל. מצד אחד רבי נחמן מביא חידוש גמור – "אני מוליך אתכם בדרך חדשה" (ע"פ חיי מוהר"ן אות רסד); ומצד שני חשוב לו מאוד שלא לסטות ממסורת ישראל.

וזה היה שילוב מופלא גם אצל הרב. מצד אחד הוא היה מאוד פתוח. כמו שסיפרתי: עם החילונים, עם הרחוב, עם כל הצבעוניות הזאת. ומצד שני היה לו חשוב מאוד לשמור על החסידות, על הניגונים החסידיים, על המסורת החסידית, על הלבוש ועל היידיש. היו חבר'ה שלמדו יידיש כדי לקרוא את "סיפורי מעשיות" במקור. ואתה רואה את הפריקים האלה עם גרביים לבנות, כובע ומעיל ארוך וכיפת נחמן; מנגנים, שרים, רוקדים ושמחים. זה היה שילוב אמיתי: מצד אחד לא "חילוני", ומצד שני לא העתק של העולם החרדי. משהו מיוחד בפני עצמו.

♦

הקריאה של הרב קוק והמפגש עם הרב בזאנסון

יש עוד נקודה שאני רוצה לומר: איפה אני עצמי פגשתי את הרב, ומה מצאתי אצלו. אני גדלתי בחוגי הרב קוק, כמו שזה נקרא. למדנו את דברי הרב צבי יהודה, ברוך השם, ולמדתי אצל הרב משה בלייכר. הרב בלייכר לימד אותנו כל הזמן את "מאמר הדור" של הרב קוק. הדור הזה עזב את התורה לא מפני שהוא קטן, אלא דווקא מפני שיש לו נשמה גדולה מאוד והוא זקוק לתורה עמוקה. בעצם הרב קוק קורא להמשיך את העומק של היהדות, את פנימיות התורה, בשפה שיכולה להיות מובנת לצעירים שלא יודעים כמעט כלום – וככה לרפא את הנשמות שזקוקות לתורה הכי גדולה, אף על פי שהן עצמן אינן יודעות זאת.

ב"מאמר הדור" הרב קוק ממש מתאר את הסתירה הזאת: מצד אחד הדור פרוע, שובר ולא יודע; מצד שני יש לו נשמה גדולה מאוד. צריך לפתוח את הדברים בפנים ולקרוא את הלשון המדויקת, אבל זה המהלך.

יש עוד מאמר מאוד חשוב של הרב קוק, "הקריאה הגדולה". הרב קוק אומר שם שלא שמענו לקול צדיקי הדורות שצווחו שלא להשאיר את התלמוד המעשי לבדו יבש וחרב, אלא להמשיך לתוכו מים מני ים – מן האגדה והקבלה. הדור צמא צימאון עצום, וצריך להביא לו מים טהורים, מים חיים מאמונת ישראל.

את שני הדברים האלה פגשתי אצל הרב בזאנסון.

כשפגשתי אותו אמרתי לעצמי: הנה, הוא מגשים את הקריאה של הרב קוק. הוא הולך לתל אביב וממשיך שם תורה עמוקה מאוד. לפעמים הוא היה הולך עם תורה אחת במשך שנים, בעיון, ואחר כך מלביש אותה בשפה מובנת ומתוקה לצעירים שרוצים להתקרב.

♦

ליקוטי הלכות – התרופה לדור

אחד הדברים שהוא מאוד אהב, וחזר עליהם הרבה, היה **ליקוטי הלכות**. הוא הסביר בשיעורים שרבי נתן בעצם הכין תרופה לדור הזה. הוא כבר ראה את ההשכלה ואת העזיבה הגדולה של היהדות, והכין דרך שתוכל להשיב את הנשמות. רבי נתן היה גאון ופוסק. רבי נחמן אמר לו, לפי מה שהרב הסביר לנו: תלמד את השולחן ערוך, את הבית יוסף וכו'; תלמד את כתבי האר"י; תלמד את ליקוטי מוהר"ן – ותחבר את הכול יחד.

ובעצם, מה שעשה רבי נתן הוא בדיוק המהלך שעליו כתב אחר כך הרב קוק: להמשיך לתוך התלמוד המעשי, לתוך ההלכה, מים מן הים של האגדה והקבלה. להמשיך את פנימיות התורה אל תוך ההלכה – לא כפסיקה הלכתית, אלא כדי לחשוף את הטעמים והעומק שמאחוריה.

רבי נתן עושה ב"ליקוטי הלכות" סדרה נפלאה שבה הוא לוקח נושא אחר נושא בהלכה: השכמת הבוקר, נטילת ידיים, ברכות השחר, שבת, חגים, ראש השנה, יום הכיפורים, סוכות – כל דבר. והוא מחבר את הדברים גם לשולחן ערוך וגם לפנימיות. ובתוך ליקוטי הלכות רבי נתן מרחיב מאוד בכל מה שקשור להתחזקות ולעידוד.

מי שמכיר את ההלכה הראשונה על "אזמרה" יודע כמה הוא מחזק שם: למצוא בעצמו את הנקודות הטובות ולהחיות את עצמו. הרב בזאנסון פתח לי מאוד את העניין הזה של ליקוטי הלכות, ואני חושב שזה אוצר ממש שכדאי לכולם להכיר. הרבה מאוד מן השיעורים שלו היו מבוססים על ליקוטי הלכות. יש גם "קיצור ליקוטי הלכות", שמרכז לפי נושאים קטעים ועצות מתוך ליקוטי הלכות. הרב מאוד אהב את הדרך הזאת – לקחת מתוך הדברים הארוכים את הנקודות המרכזיות והעצות המעשיות.

♦

עיון ובקיאות

עד כאן הנקודה השנייה. נקודה שלישית: הרב אמר שיש בלימוד ליקוטי מוהר"ן **לימוד עיון ולימוד בקיאות**.

בלימוד הבקיאות הוא מאוד אהב קונטרס שרבי ישראל דב אודסר הדפיס. פעם הוא הביא לי קונטרס אדום גדול – שגם הוא, לצערי, נשרף בשריפה של ביתנו בחוות גלעד – מן הדפוס של רבי ישראל. הרעיון היה לימוד בקיאות: לעבור על כל ליקוטי מוהר"ן בקיצור, תורה ותפילה.

♦

תורה, תפילה וזמרת הארץ

כשהגענו לחוות גלעד, הרב אמר לי – לעשות קביעות של **"תורה, תפילה וזמרת הארץ"**. תורה, תפילה וזמרת הארץ היינו: לחבר את הלימוד לארץ ישראל. כשאנחנו גרים בשומרון, בהתיישבות, ורוצים לחזק את ההתיישבות בארץ ישראל – נעשה לימוד ששייך לזה. תמיד אמרנו שכאשר לומדים את התורה של הצדיק, מרווים בשורש את הכוח הרוחני של אותו דבר, ואז יש כוח לפעול אותו במציאות. אם יש איזה נושא שאתה רוצה לתקן, תלמד בעיון את התורה שקשורה אליו, וכך אתה מעורר את השורשים הרוחניים שלו. זו הייתה העצה: **תורה, תפילה וזמרת הארץ**. עצה נפלאה מאוד.